

Batean bale, bestean kale

Ofizio honetan hutsegiteak aitortzea eta batez ere konpontzea, aukera izanez gero behintzat, ezinbestekoa da, zuzendu ezean Sarean betirako irauten baitute, *ad infinitum*. Hutsegite txikitxoak, gogaitu arren, beste kontu bat dira, estetika kontua; zuzentzaile zorrotza edo harako-harako hutsen zerranda (*fe de erratas*) bagenu konponduta.

Hutsegite potoloekin berriz, —jakina, atzemanaz gero— akabatu egin behar da, errukirik gabe, su eta gar.

Mariano Adan de Yarza

Errepublikara garaiko Udalbatza. Mariano Adan de Yarza alkate, Isaac Orue alkateorde

HUTSAK

*Lekeitio idatziak eta irudiak 1325-1884*ko azken orrialdean Pierre Garcie-Ferrande-n *Le grand Routier* itsasbideko Santa Katalina ermita erakutsi nuen pentsaturik, ez dut gezurrik esango, erratuta zebilela eta Lekeitioko San Nikolas ermita zela. Hori uste nuen "Le Grand Routier de Pierre Garcie dit Ferrand", Michel Bocacha eta Laurence Moalek zuzendutako eta 2019an argitaratutako liburua irakurri arte. Antza denez, Santa Katalinako ermita da bai, baina Debakoa.

*Lekeitio, idatziak eta irudiak, 1884-1936*ko 11. orrialdean Mariano Adan de Yarza alkatearen argazkia ageri da, baina ez da Mariano, Isaac Orue baino. Zer dela eta erratu nintzen? Ba, Paskual Abaroaren monumentua inauguratu zen egunean orduko alkatea Mariano Adan de Yarza, Orue alkateordeak ordezkatu zuelako. Ez nekien, ez nintzen zuhurra izan.

Lekeitio, arkitektura gida liburutxoan ere estropezuren bat izan nuen. Erdiko planoaren 7. geraldian Fabian Uribarrenen jauregia zela nioen. Lehen abizena jan nion, Fabian Abaroa Uribarren zen. Esaten nuen baita Donostiako Santa Klara irla ikusten zela Lekeitiotik, eta antza denez, Urgull

Santa Katalinako ermita.
"Le grand Routier", Pierre Garcie-Ferrande, 1520

mendixka da. Are txarrago, ababor eta istribor nahastu nituen, arbasoek entzun izan balute, hauxe da ridikulua! Gidatxo honetan aitxitxa makurrari buruz esan nuena ere Lekeitio ezagutzen bildumako *Lekittoko islia* "eskuorrian" hobetu egin dut. Zuzendu, aldatu, hobetu, horixe da egin behar dena.

HOBETZEAK

Oraintsu jakin dut, Isaias Gezuragari esker, Manuel Garavilla aita, argazkilari profesionala izan zela sasoi batez Haroko herrian. Banekien kontserbagileak zirela eta, argazkiak ederrak izan arren, uste nuen ez zirela argazkilari profesionalak. Ba, aitarekin ez nenbilen zuzen. "Anuario del Comercio, de la industria, de la magistratura y de la administración" urtekarian agertzen da 1882 eta 84 artean eta argazkilaria da Haron.

Beste argazkilari baten berri ere banuen, F. Zabala, baina aipatu baino ez nuen egin. Orain zertxobait gehiago dakit. 1888ko urtekari batean (Anuario del Comercio, de la industria...) zera zioen Lekeitiori zegokion atalean:

Fotografo. -ZABALA (Florencio B.) representante de este ANUARIO. Se venden vistas de los principales puntos de Vizcaya y demás provincias de España sueltas y en colección en todos tamaños. Se remiten por Correo.

Aurreko liburukian erakutsi nituen Lekeitioko bis-ta zahar batzuk, portu berria egin aurrekoak, baina anonimoak ziren. Gaur bat behintzat badakit nork atera zuen, Florenciok. Eta beste guztiak ere bereak balira? Ez da hipotesi txarra, kontuz! Eta zelan dakit Florencioren argazkia dela? Ba erraz, Ajubitak utzi dizkigun kliseen artean agertu zaigulako autorearen izena, Florencio B. Zabala.

Florencio B (Benigno) lekeitiarra zen, Bartolome Zabala eta Encarnación Garavillaren semea, 1858an jaioa zen. Garavillatarra zen beraz, Manuel Garavilla-ren odoleko lehengusua. Manuel 6 bat urte zaharra-goia zen, maisu eta ikasle?

Manuel Garavillaren argazkia

ASMATZEAK

Lekeitio, idatziak eta irudiak, 1884-1936. Singerren bigotia. 146. or.

Enrique Garcíaren, Singer, karikaturatzat genuena zalantzan jarri nuen orduan eta gaur badakit ez dela Singer karikatura horretan ageri dena. Zer nioen artikululu horretan? Labur-labur, karikatura hori, Navarrete karikaturistak sinatua 1912an, Argentinan zegoen Federico Perea Iturrioz aulestiarrak bidali ziela ilobei. Ilobetariko bat Aureliana Arteagabeitia Perea, Juan García Etxebarrietarekin ezkondu zela, Enrique Garcíaren ilobarekin, eta haren familiak "betidanik" pentsatu izan duela Singerren karikatura dela. Baina usteak erdia ustel!

Eta zer aurkitu dut? Kasualitate hutsez, zorte apur bat ere behar da, "Aulesti, 130 urte kiñu baten" liburuari gainbegirada ematen ari nintzela 74. orrialdean *Euzkadi* egunkarian 1921-9-21ean agertutako *Deun Eufeme jaiak* kronika berreskuratuan, ezaguna iruditu zitzaidan "morroi" bat ikusi nuen, karikaturan ageri zen pertsona igual-iguala. Federika Perea aulestierra zen Buenos Airesetik etorri berria. Ez daukat dudarik, Federika da karikaturan agertzen dena eta ez diot harrokeriaz, egia ezagutzeko baino. Baina badakit nik idatzitako honek ez duela askorengan eraginik izango. Zenbat bider entzun dudan Ateko guruztokia Yarzatar gaizto batek gizarajo bat erahil zuelako eraiki zela, *neuri esangonazu*. Horregatik, hain zuzen ere, ezin gara deskuidatu, gure deskuiduek betirako iraun dezaket eta.

Propina modura uzten dizuet udalbatza biren data zehatzak (ikus *Lekeitio, idatziak eta irudiak II*, 18.or): 1907-3-22koa da bata (Bruno Larrazabal alkate) eta 1914-4-9koa bestea (Manuel Garavilla alkate).

Florencio Zabalaren argazkia

Federico Perea

Federico Perea-ren karikatura (Singeretzat gertuz)

1921eko jaietan, Argentinatik etorritako Federico Perea izan zuen protagonista. Kronikan jartzen dabenez negozioak direla-ta alabagaz etorri zuen. Federikok, dirua egin eban Buenos Airesen eta Larra hotelaren ugazaba zuen eta hango euskal komunitateko pertsona inportantea. 1905ean, Buenos Airesko euskal etxearen sortzaileetakoia izan zuen.